

Helena Janežič:

Življenje in delo dr. Tineta Debeljaka

Pisati o dr. Tinetu Debeljaku je častna in težka naloga. Kako zajeti v besede osebnost, ki jo slutimo iz njegovega delovanja, iz pripovedovanj in zapisanega o njem? Kako ujeti hrepenenje in čustva, ki vejejo iz njegovih pesmi, pisem, zapisov...?

S svojim delom je dodobra zaznamoval dva svetova. Najprej stari, predvojni svet - svojo rodno Škofjo Loko in slovenski kulturni prostor; nato pa, po vojni vihri, ki je pretresla zemeljsko oblo, še svoj novi svet, Argentino, ki ga je - begunca - sprejela v svoja nestrja. Kot urednik, slavist, prevajalec, kritik, pesnik in pisatelj je pustil neizbrisen pečat in se uvrstil med velikane slovenskega kulturnega in ustvarjalnega življenja, kot zelo preprostega in skromnega človeka z zlatim srcem pa se ga bodo spominjali vsi, ki so ga tudi osebno poznali.

Dr. Tine Debeljak se je rodil 27. aprila 1903 v Škofji Loki, v starem mestnem jedru pod uršulinskim samostanom, zato se ga je prijelo tudi ime Tinče s Podnun. Dijaška leta je preživel na Škofijski klasični gimnaziji v Šentvidu nad Ljubljano, kjer je urejal list *Domače vaje* ter objavljajl prispevke v številnih glasilih (*Križ na gori*, *Mentor*), svoje prve pesmi pa je objavil že leta 1921 v kulturno-literarni reviji *Dom in svet*. Kot sodelavec in kasneje urednik je reviji ostal zvest vse do svojega odhoda na tuje. Sodeloval je v dijaški igralski skupini in ustvaril nekaj nepozabnih likov iz starogrških dram ter se proslavil kot izvrsten recitator. Ves čas je bil odličen in dejaven učenec, ki pa je, po svojih besedah, imel največ težav po vzgojni plati, saj je spadal med »upornike« in »reformatorje«. Skupaj z drugimi dijaki je namreč škofu Jegliču predlagali reforme v zavodski vzgoji.

Leta 1922 se je vpisal na Filozofsko fakulteto v Ljubljani, na pobudo profesorja dr. Ivana Prijatelja študiral tudi v Pragi, ter leta 1927 diplomiral v Ljubljani. Nato je nadaljeval študij v Krakovu na Poljskem, kjer je na tamkajšnji univerzi postal lektor za slovenski jezik in zavzeto pripravljajl disertacijo *Reymontovi Kmetje v luči književne kritike*, ki jo je zagovarjal leta 1936.

V tem času je veliko pisal pesmi ter jih objavljajl v revijah, pripravljajl tudi izdajo pesniške zbirke, vendar je le-ta ostala v rokopisu.

Zgodnja smrt profesorja dr. Prijatelja je preprečila njegovo imenovanje za profesorja na ljubljanski univerzi in tako je bil po odsluženem vojaškem roku imenovan za suplenta na gimnaziji v Nikšiču v Črni gori. Na novo delovno mesto je že odšel s svojo mlado ženo Vero Remec, ki jo je spoznal v knjigarni, kamor je hodil kupovat knjige. Kakor da bi ga usoda že takrat hotela pripraviti na kasnejšo ločitev od domovine, je kljub številnim prošnjam za premestitev ostal v Nikšiču do leta 1935. Tudi od tam je spremljal in pisal v slovenske časopise in revije, dokler ni uvidel, da zaradi političnih razmer kot profesor ne bi nikoli mogel oditi domov v Slovenijo. Zato je izstopil iz državne službe in si s tem dejanjem na novo začrtal pot ter svojo umetniško usodo. Sprejel je delo urednika kulturne rubrike dnevnika Slovenec in na tem mestu ostal do konca njegovega izhajanja (1933-1945). Od leta 1939 do 1945 je bil tudi urednik revije *Dom in svet*, pisal je pesmi, ocene, kritike, pregleda ter prevajal

iz češčine, poljščine, ruščine, italijanščine in madžarščine. Zlasti je prevajal slovanske pesnike in pisatelje, saj je sklenil, da bo iz vsakega slovanskega jezika prevedel najbolj značilna dela. S to idejo se je lotil tudi prevoda Olimpijskega venca, vendar ga je konec vojne prehitel. Delo je ostalo neizdano, vendar že opremljeno z ilustracijami svakinje Bare Remec, ki je grafično opremila večino njegovih del.

Bil je dober poznavalec evropskih literatur in literarnih tokov, hkrati pa je odkrival in dajal možnost tudi mladim slovenskim avtorjem, med drugim se je navduševal nad polnostjo Kocbekove poezije in preučeval Balantiča. Ob njegovi smrti leta 1944 je za izdajo pripravil njegovo pesniško zbirko *V ognju groze plapolam*.

Med drugo svetovno vojno je nadaljeval z uredniškim delom in kršil kulturni molk, saj je verjel, da je slovenska pisana beseda v teh težkih časih še bolj potrebna.

Njegova pot je bila vedno tesno povezana z njegovo rodno Loko. Vedno jo je imel pred očmi, pa čeprav sredi samotne pampe. Skupaj s kolegi profesorji je leta 1930 ustanovil *Profesorski ceh* v duhu loške cehovske tradicije. Kljub odsotnosti iz kraja je v njem aktivno sodeloval in bogatil kulturno življenje predvojne Škofje Loke. Bil je med pobudniki in ustanovitelji Muzejskega društva Škofja Loka, ki je nastalo iz Profesorskega ceha in soustanovitelj Loškega muzeja.

Leta 1936 je priredil in postavil na odre *Škofjeloški pasijon* – prvo slovensko dramsko besedilo izpod peresa patra Romualda ter bil med glavnimi sodelavci zbornika *Škofja Loka in njen okraj* (1936), kjer je objavil svoja prispevka o škofjeloškem pasijonu in o znanih loških kulturnikih.

Že v študentskih letih je skupaj s prijateljema, dr. Pavlom Blaznikom in prof. Francetom Planino, sosedoma iz *podnun*, sanjal, kako bodo obeležili 1000-letnico rojstnega kraja. Čeprav v daljni Argentini, vendar z mislijo na Loko, je leta 1973 poskrbel za izdajo knjige rojaka Ivana Dolenca, *Moja rast*, s čimer je izpolnil svojo mladostno obljubo tisočletnemu mestu.

Vojna vihra je vse postavila na glavo. Maja 1945 je skupaj s tastom in obema svakinjama ter mnogimi drugimi zbežal čez mejo v Avstrijo in si s tem rešil glavo. Toda kalvarija se je šele začela. Prek taborišč v Vetrinju, Lienzu in Riccioneju je julija 1945 dospel v Rim in tu ostal tri leta. Že v Italiji je nadaljeval svoje literarno poslanstvo. Leta 1946 je v Rimu izšel njegov *Koledarček slovenskih emigrantov* z ilustracijami Bare Remec.

Argentina ga je sprejela leta 1948. Njegova družina, žena Vera s tremi otroki (Tine, Metka in Jožejka) pa so na posredovanje Rdečega križa lahko prišli za njim šele leta 1954.

Sprva kot pomivalec steklenic v farmacevtski tovarni, nato vratar v oddaljeni tovarni cementa Loma Negra ter po prihodu družine uradnik v pisarni v Beuenos Airesu, je nadaljeval svoje delovanje tudi v novi domovini in postal pravi kulturni in politični steber tamkajšnjim rojakom.

Leta 1954 je bil med ustanovitelji *Slovenske kulturne akcije (SKA)*, osrednje organizacije za Slovence zunaj domovine in bil prvih deset let njen predsednik. Ves

čas je sodeloval pri reviji *Meddobje*, ki jo je sedem let tudi urejal, bil v uredniškem odboru tednika *Svobodna Slovenija* in več let v uredniškem odboru *Koledarja Zbornika Svobodne Slovenije*. Njegov argentinski opus je izjemen, saj je napisal nad tisoč člankov različne vsebine. Nadaljeval je delo, ki ga je opravljal kot kulturni urednik pri *Slovincu* in urednik *Doma in sveta*, udeleževal se je kot literarni kritik, pisal je eseje in ocene ter se posvečal slovenskim izdajam v Argentini in zamejstvu.

Še vedno je tudi veliko prevajal, velja izpostaviti njegov prevod *Dantejevega Pekla* iz italijanščine, prevedel pa je tudi največji argentinski nacionalni ep *Martin Fierro*.

Hkrati je to čas ubesedenja vojnih in povojnih grozot in hrepenjenja, posledično pa nastanka več pesnitev in pesniških zbirk. Že leta 1949 je izšla pesnitev *Velika črna maša za pobite Slovence*, kmalu nato pa še nekaj pesniških zbirk. Med njimi ima posebno mesto zbirka *Poljub* (1950), ki govori o hrepenjenju po ljubljeni ženi in predstavlja s tovrstno tematiko pravo redkost v svetovni pesniški antologiji.

V emigraciji je napisal več zgodb s skupnim naslovom *Črni Kamnitnik*, ki so povezale Škofjo Loko z njegovim delovnim mestom v Argentini. Knjiga je izšla posthumno, opremljena s fotografskim materialom njegovega vnuka Marka Vombergarja.

Črni Kamnitnik, Loma Negra, Škofja Loka...Ko razmišljam o dr. Tinetu Debeljaku, ne morem mimo dejstva, da se ga je domovina po vojni mačehovsko odrekla in je bil dolga leta zamolčan. Žal svoje vrnitve ni dočakal, simbolično pa se je vrnil v svoj rodni kraj s simpozijem 12. oktobra 1990, ki je bil organiziran prav v Škofji Loki ob ponatisu prve leposlovne knjige povojne emigracije v Argentini, *Velike črne maše za pobite Slovence*. Različni strokovnjaki so osvetlili njegovo podobo po letih zamolčanja in se mu s tem vsaj delno oddolžili.

Ob stoletnici rojstva je bila v Narodni in univerzitetni knjižnici postavljena razstava o njegovem življenju in delovanju, ob razstavi pa je izšel tudi katalog s popisom njegove literarne zapuščine, ki jo hrani NUK (Ms 1464). Želimo si, da bi se temu opusu pridružil tudi argentinski del, le tako bi bila njegova vrnitev domov res popolna in bi končno našel zasluženost mesto med slovenskimi kulturnimi ustvarjalci.

Spominu nanj se je poklonila tudi njegova Škofja Loka. Leta 1995 so mu na rojstni hiši odkrili spominsko ploščo, leta 2003 pa je ob stoletnici rojstva dobil mesto ob svojih mladostnih podnunskih tovariših, dr. Blazniku in prof. Planini v Aleji znamenitih Ločanov. Skozi velika očala, ki so njegov zaščitni znak, zamišljeno zre v svoje mesto. In morda ga spet, kakor daljnega leta 1923, obhaja slutnja, ki jo je pretil v pesem:

*Gledam, o gledam pred seboj naše mesto,
Naš košček sveta, našo krajino zvesto...*

...

*Gledam o gledam ta lepi kos zemlje
In vem: nikdar se ga nagledal ne bom...
O Loka, moj dom, moj dom.*